

Dragan R. Ćalović
Megatrend univerzitet
Fakultet za umetnost i dizajn
Beograd

УДК 316.774:659.3/4

ALTERNATIVNA MEDIJASFERA

Apstrakt: Tekst nudi teorijski doprinos razvoju kategorije alternativne medijasfere. Osnovni cilj teksta je određenje samog koncepta alternativne medijasfere, te utvrđivanje njenih bitnih odlika. Alternativna medijasfera shvaćena je kao specifična kritička medijasfera koja stoji izvan dominantnih uticaja. Razumevanje ove specifične medijasfere dovedeno je u vezu sa razumevanjem alternativnih društvenih odnosa. Tekst nudi odgovore na sledeća pitanja: Šta je ono što alternativnu medijasferu čini alternativnom? Šta bi alternativna medijasfera uopšte mogla biti? Da li nam je alternativna medijasfera potrebna i, ako jeste, kakva? Autor razvija stav da bi razvoj alternativne medijasfere morao biti doveden u vezu sa širim vizijama alternativnog društva. Tekst poziva čitaoca na izgradnju vizije novog, kooperativnog društva.

Ključne reči: alternativa, kritički mediji, medijasfera, promena, vizija.

Razvoj savremenih diskursa o medijima ide u korak sa postavljanjem pitanja o mogućim alternativama postojećim odnosima u ovoj oblasti. Bez obzira na to da li je reč o studijama medija, shvaćenim u najširem smislu, uključujući ovde teoriju medija, filozofiju medija, sociologiju masovnih komunikacija, komunikologiju itd., ili pak o disciplinama koje iz različitih uglova i s posebno postavljenim fokusom zahvataju i oblast medijskog delovanja, kakav je slučaj sa etnologijom, psihologijom, pedagogijom itd, ili pak o različitim društvenim pokretima i aktivističkim programima, promišljanje alternativnih medija, te predlaganje mogućeg koncepta njihovog ustrojstva i rada, tokom prethodnog veka nije gubilo na aktuelnosti.

U prilog ovome svedoči i veoma bogata literatura koja obrađuje ovu problematiku. Na ovom mestu navedimo samo neke od opsežnijih studija sprovedenih u ovom smeru, kao što su: Atton, C. (2001). *Alternative media*, London: Sage; Atton, C. (2005). *An alternative internet*, Edinburgh, UK: Edinburgh University Press; Downing, J. D. H. (1984). *Radical media: The political experience of alternative communication*, Boston, MA: South End Press; W. de Jong, M. Shaw & N. Stammers (eds.) (2005). *Global activism, global media*, London: Pluto Press; Langlois, A. & Dubois, F. (eds.) (2005). *Autonomous media: Activating resistance*

and dissent, Montreal: Cumulus Press; Meikle, G. (2002). *Future active: Media activism and the internet*, London: Routledge; Van de Donk, W., Loader, B. D., Nixon, P. G., & Rucht, D. (eds.) (2004). *Cyberprotest: New media, citizens and social movements*, London: Routledge; itd. Ovoj listi svakako treba dodati i kapitalni projekat objavljivanja *Enciklopedije mediја društvenih pokreta (Encyclopedia of Social Movement Media*, Downing, 2011), te čitav niz naučnih i aktivističkih časopisa posvećenih rasvetljavanju ove problematike.

Uočavanje suštinskog konceptijskog neuspeha oficijelnih mediја, iz ugla razumevanja njihove uloge u jačanju humanističkih ideala i odbrani demokratskih odnosa u svim sferama društva, usmerilo je razvoj promišljanja novih puteva mediјskog razvitka u pravcu zasnivanja svojevrsnog planetarnog pokreta traganja za alternativom u oblasti mediјskog delovanja. Ovaj pokret bitno se razlikuje od istorijskih pokreta koji su najavljivali velike promene, upravo po tome što ne nameće opštu saglasnost, niti nudi jedinstvene odgovore/puteve/rešenja u prevaziлаženju uočene problematike. Čitav niz istraživačkih projekata na vodećim naučno-edukativnim institucijama pokrenut je u cilju promišljanja značaja i ispitivanja mogućnosti rada alternativnih mediја. Pored ovoga, tokom prethodnih decenija umnožavali su se naučni skupovi, javna izlaganja, tribine, okrugli stolovi i aktivistički apeli posvećeni ovoj problematici. Traganje za alternativom, na taj način, na različitim nivoima temeljeno je u procesu argumentovane razmene mišljenja, iskustava i vizija.

Uprkos činjenici da načelne saglasnosti u određenju koncepta alternativnih mediја i razumevanju principa njihovog rada nema, uočava se snažno izražen stav među predstavnicima naučne zajednice, te pripadnicima društveno-odgovornog dela javnosti, koji uprkos centralnim društvenim tokovima nisu odustali od humanih vrednosti, da je alternativa postojećim medijima, načinima njihovog delovanja te odnosima u koje stupaju, potrebna. Misliti alternativne mediје ne znači postaviti pitanje novih/drukčijih opštila, mogućnosti prenosa informacija i obaveštavanja javnosti, već traganje za vizijama novih, pravednijih i pre svega humanijih odnosa u društvu i prepoznavanje puteva njihovog dostizanja. Suziti promišljanje alternativnih mediја na promišljanje alternativnih mediја javnog komuniciranja značilo bi unapred prihvatiti neuspeh započetog postupka. Jednako ovome, svako svođenje postavljene problematike na nivo partikulariteta, određenog disciplinarnim okvirima posebnih istraživačkih pristupa, vodilo bi ukidanju težnje da se preduzetim naporima otvore putevi istinske alternative. Jedino koncipiranjem mogućnosti održanja i razvitka alternativnih principa medijatzacije u svim sferama društvenog organizovanja moguće je stati na stranu borbe za opštu humanizaciju društva. Promišljanje alternativnih mediја, kako bi obezbedilo širinu neophodnog uvida, mora, između ostalog, uključiti i razumevanje mogućnosti temeljenja i razvitka alternativne mediјasfere. Postaviti pitanje alternativne mediјasfere znači prihvatiti stav da razvoj alternativnih mediја nužno zahteva promene

na širem društvenom planu, koji prelazi okvire medijskog međudelovanja i društvenih uticaja kojima je rad mediја opredeljen, uključujući i promene u sferi interpretacije mediјski posredovanih sadržaja i praksi.

Predlaganje koncepta alternativne mediјasfere nužno treba započeti analizom određenja samog pojma mediјasfere. U literaturi najčešće navođena definicija mediјasfere jeste da je to zbirna sredina (collective ecology) svetskih mediја, uključujući novine, časopise, televiziju, radio, knjige, pripovetke, reklame, mediјske izveštaje, blogosferu, te sve ostale štampane i emitovane mediје. Ishodište ovako postavljenog određenja najpre treba tražiti u komunikološkim interpretacijama mediјasfere, bitno usmerenim postavljenim disciplinarnim fokusom istraživanja. Određen orijentacijom na mediје javnog komuniciranja, diskurs komunikologije naglašava upravo one činioce mediјasfere koji su u najužoj vezi sa problematikom koju istraživači unutar ove discipline prepoznaju. Iako određenja koja se kreću u ovom smeru najčešće ne isključuju mogućnost šireg razumevanja pojma mediјasfere, ona orijentišu pažnju na mediје javnog komuniciranja, podvlačeći ili posebno naglašavajući njihov značaj/poziciju/učešće u razumevanju njenog koncepta, te sagledavanju glavnih tokova kretanja unutar nje. Ovakvim postupkom, složenost postavljenog koncepta u njegovom promišljanju najčešće ostaje zanemarena, svodeći delotvornost zaključka samo na određene aspekte njegovog razumevanja. Osim toga, naglašavanje značaja pojedinih činilaca oblikovanja mediјasfere perpetuiru naročitu *logiku hijerarhizacije*, reprodukujući zabludu o zasnovanosti argumenta kvantifikacije. Različite reinterpretacije pojma mediјasfere posebno su podržane mnogobrojnim istraživanjima unutar studija mediја, sprovedenim na nivou partikularno sagledavanog problema. Na taj način, određenje pojma mediјasfere biva prepušteno diskurzivnim previranjima, zamađujući potrebu razumevanja samog njenog koncepta.

Termin „mediјasfera” (mediasphere) uveo je krajem dvadesetog veka Džon Hartli (Hartley 2004), po uzoru na Lotmanov (Лотман) koncept semiosfere. Semiosferu Lotman određuje kao „[...] celokupni semiotički prostor koji postoji u datoj kulturi” (Lotman 2004: 185). Semiosfera, dakle, obuhvata celokupni prostor semiozisa, u koji je *potopljen* (Lotman) bilo koji posebni jezik, te koji upravo i može funkcionisati samo na osnovu uzajamnog delovanja s tim prostorom. Idući za ovako shvaćenim konceptom semiosfere, Hartli razvija pojam mediјasfere, kao manje *sfere* unutar semiosfere, a koja uključuje delovanje masovnih mediја, jednako onih koji proishode iz faktualnih, kao i iz fiksijskih sadržaja. U *Popularnoj realnosti* (*Popular Reality*, 1996), Hartli mediјasferu određuje ne kao virtuelni debatni forum, što bi pre odgovaralo konceptu javne sfere, već kao naročiti svet čitanja – „the world of the readership” (Hartley 1996: 122). Na ovakav način shvaćena mediјasfera zahvata *javnu sferu*, koja ne stoji zasebno, već je obuhvaćena širom *sferom kulturalnih značenja*, koja je i sama medijatizovana komunikacijskim kanalima. Koncept mediјasfere koji Hartli uvodi podrazumeva simboličku sredinu

koju karakterišu kretanja i promene, pre nego svrha i tradicija (Higgins 2008: 87), te koja je bitno određena suočavanjem snaga popularnog sa medijski posredovanim značenjima. U objašnjenju postavljenog koncepta, Hartli ukazuje na izvesna ograničenja ovog naročitog prostora reprezentacije, izražavanja i diskusije, koja nastaju kao rezultat njene uslovljenosti širim prostorom semiosfere, a koja uključuju faktore poput lingvističkih kompetencija i tehnoloških kapaciteta (Hartley 1996: 106).

Medijasferu, dakle, najšire treba shvatiti kao specifičnu sredinu čitanja medijski posredovanih i skladištenih poruka. Budući deo semiosfere, ova sredina uslovljena je okvirima kulturne proizvodnje značenja. Iako se u pojedinim interpretacijama, a u odnosu na savremene okolnosti razmene kulturnih uticaja, medijasfera neretko sagledava kao jedinstven planetarni prostor, ovu specifičnu sferu bi, prevashodno, trebalo shvatiti kao prostor omeđenog, difuznog i promenljivog širenja, koji stupa u interakciju sa drugim prostorima iste vrste, a čiji je pluralitet obezbeđen mnoštvom aktuelnih kultura i kulturalnih uticaja.

U kontekstu promišljanja alternative, zasnovano je postaviti pitanje postojanja/razvitka alternativne medijasfere. Da li je koncept alternativne medijasfere održiv? Šta je ono što bi alternativna medijasfera uopšte bila? Jednostavno svodeње alternativne medijasfere na sferu čitanja sadržaja posredovanih alternativnim medijima bilo bi preusko i neodrživo. Ovo pre svega iz razloga što je sferu uticaja alternativnih medija nemoguće posmatrati izvan njene interakcije sa medijima koji se u datim okolnostima najčešće opisuju pridevom *mejnstrim*.

Suprotno ovome, alternativnu medijasferu bi prvenstveno trebalo shvatiti kao sferu čitanja utemeljenu na vrednostima suprotstavljanja dominantnim kodovima, praksama i kulturnim uticajima. Za razliku od medijasfere, koja još uvek može podrazumevati selektivno ili potpuno saglasje sa silama dominacije, alternativna medijasfera pretpostavlja proizvodnju značenja koja se radikalno suprotstavlja pristanku na bilo kakvo potčinjavanje dominantnim interpretacijama medijski posredovanih sadržaja i praksi, ili njihovom prihvatanju kroz stupanje u *trgovinske* odnose sa silama dominacije. Alternativna medijasfera temelji se na beskompromisnom usvajanju humanih načela, zasnivajući čitalačke pristupe na kritici produkcije značenja i praksi, kojima se reutemeljuju sile dominacije. Alternativna medijasfera, na ovaj način shvaćena, izrasta na iskustvu alternativnih medija, šireći svoje delovanje i van opsega njihovog dejstva.

U cilju bližeg razumevanja ovako postavljenog koncepta, alternativnu medijasferu određujemo kao *nehegemonistički ustrojenu sferu čitanja, nehijerarhijske i visokoparticipativne razmene i širenja interpretacija, čija je produkcija utemeljena na kritičkim pozicijama i principu suprotstavljanja svakom obliku dominacije*. Na ovaj način definisana alternativna medijasfera odlikuje se, dakle: 1) odbacivanjem hegemonističkog stava i težnje za uspostavljanjem dominacije; 2) odbacivanjem hijerarhijskog ustrojstva; 3) obezbeđivanjem širokih okvira participativne

razmene i širenja interpretacija; 4) utemeljenjem na kritičkim pozicijama i principu suprotstavljanja značenjima i mehanizmima održanja dominacije.

Odbacivanje hegemonističkog stava i težnje za uspostavljanjem dominacije osnovni je uslov održanja, ali i uzrok utemeljenja alternativne mediјасфере. Zasnivanje alternativne mediјасфере upravo pretpostavlja uspostavljanje drugog/drukčijeg prostora interpretiranja mediјски posredovanih značenja i praksi. To nije potraga za redefinisanjem postojećih čitalačkih praksi, njihovim ukidanjem ili prevladavanjem, već ka otvaranju perspektive izbora. Upravo tragati za učvršćivanjem jednog suštinskog pluraliteta znači tragati za alternativom. Istorijski prevrati, revolucionarni pokreti, nasilna svrgavanja vlasti, u prošlosti su najčešće vodili nametanju nove dominacije, bitno utičući na razumevanje samog pojma alternative. Ipak, ovakvi preokreti predstavljaju jednostavnu preraspodelu pozicija moći. Promene na nivou strukture vlasti, izmene mehanizama njihovog održanja, učvršćivanje novih paradigmi objašnjenja stvarnosti, te interpretacije društvenih odnosa, dokle god ostaju na polarizaciji odnosa dominacije i podređenosti, ne predstavljaju suštinsku alternativu, već samo smenu snaga na poziciji moći. Nametanje nove, redefinisane, drukčije dominacije nije alternativa, upravo iz razloga što pretpostavlja održanje podređenosti na suprotnim pozicijama.

Otuda suštinski tragati za alternativom znači tragati za prevladavanjem svake dominacije. Odbacivanje dominacije jedini je put ka konačnom ukidanju podređenosti. U rasvetljavanju ovog procesa umnogome možemo zahvaliti Freireu i njegovom konceptu pedagogije potlačenih. Alternativa koju ovde predlažemo jeste obezbeđenje suštinskog pluraliteta neograničenog broja ravnopravnih mogućnosti. Ipak ne pluraliteta opcija, koje se nadmeću u osvajanju ograničene dominacije, saglasno tradicionalnom interpretiranju demokratskih odnosa, već upravo pluraliteta koji isključuje svaku borbu za (re)definisanje hijerarhije moći. Krenuti ovim putem znači krenuti u potragu za alternativom.

Na nivou doživljavanja mediјске stvarnosti, interpretiranja mediјски posredovanih značenja i praksi, ali i ustrojstva mediјских institucija, ova potraga znači traganje za alternativnom mediјасфером. Ovo kretanje, ipak, ne može biti vođeno željom za bilo kakvom izmenom postojećih odnosa, već jedino onom koja vodi konačnom ukidanju hegemonije i odbacivanju dominacije. Postaviti zadatak utemeljenja alternativne mediјасфере znači uočiti neophodnost prihvatanja suštinskog pluraliteta pristupa, mogućnosti i afiniteta. Tek sa ove pozicije izgradnja alternativne mediјасфере izbegava opasnost da zapadne u borbu nametanja nove dominacije. Još i više, istrajavanje na pluralitetu postaje uslov dalje afirmacije na ovakav način koncipirane mediјасфере kao alternativne. Otuda alternativna mediјасфера, kako bi ostala na liniji očuvanja istinskih alternativnih odnosa, nužno mora odbaciti svaku pretenziju ukidanja ili potčinjavanja suprotstavljenih pozicija. Borba za njeno ostvarenje jeste borba za postizanje pluraliteta bez dominacije. Krenuti suprotnim putem značilo bi priznati legitimost

primene mehanizama nametanja dominacije, te konačno izneveriti samu suštinu postavljenog cilja.

Ovo radikalno negiranje perpetuiranja odnosa dominacije i podređenosti, unutar šireg nastojanja utemeljenja i održanja alternativne medijafere, ne može biti ispoljeno samo u odnosu na razvitak/postojanje drugih/drukčijih medijafera, već jednako mora opredeliti celokupan njen unutrašnji razvoj. Negiranje hegemonističkih tendencija, te neprihvatanje učvršćenja pozicija dominacije, predstavljaju nužne principe obezbeđenja alternativne pozicije. Otuda čitavo unutrašnje ustrojstvo alternativne medijafere, kao i mehanizmi njenog uspostavljanja i održanja, moraju biti koncipirani tako da obezbede delotvornost njihovog ostvarenja. U tom smislu, kao još jednu bitnu odliku alternativne medijafere treba izdvojiti **odbacivanje hijerarhijskog ustrojstva**.

Usvajanje hijerarhijskih odnosa u oblasti medijski posredovane razmene i širenja značenja, jednako kao i u ostalim sferama, predstavlja refleksiju ideološki učvršćenog principa subordinacije moći. Prihvatanje hijerarhijskih odnosa, bez obzira u kom domenu bili ispoljeni, zapravo predstavlja saglašavanje sa principom čvrste diferencijacije pozicija moći i podređenosti. Iako efekti uspostavljanja različitih hijerarhijskih odnosa ne moraju biti isti, jednako kao što se i sami ti odnosi mogu razlikovati ili biti osigurani različitim mehanizmima njihovog učvršćivanja i prihvatanja, samo postojanje hijerarhije ukazuje na delatnu snagu principa potčinjavanja. Temeljiti, održavati i razvijati hijerarhijske odnose znači definisati mehanizme obezbeđivanja dominacije. Uprkos tome što se o hijerarhijskim odnosima u pojedinim slučajevima može pregovarati, a njihovo održanje često može zahtevati posedovanje izvesne veštine ubeđivanja, oni se uvek uvode s pozicije moći. Mada podređeni u određenim slučajevima mogu pregovarati o prihvatanju vlastite pozicije, zahtevajući određene ustupke (up. Gramši), oni nikada sa sopstvene pozicije ne uvode hijerarhiju koja ih zadržava u stanju potčinjenosti. Izuzetke još jedino možemo naći u mazohističkim fantazijama koje nemaju opšte važenje, a najčešće ni kontinuirano ispoljavanje.

Prihvatanje hijerarhijskih odnosa rezultat je saglasja sa nametnutim društvenim kontekstom. Ono može pretpostavljati bespogovorno potčinjavanje u sistemima kakvi su vojska ili policija, odgovorno potčinjavanje u različitim privrednim i društvenim organizacijama, trgovinsko potčinjavanje nametnuto običajnim pravom ili demokratskim institucijama, itd. No, bez obzira na razlike koje je moguće podvući, temeljenje hijerarhijskih odnosa kao svoj uzrok, ali i uslov održanja, ima perpetuiranje sistema podređivanja. Bilo da je moć delegirana ili je njena ograničenost osigurana institucionalno, prinudom ili na neki drugi način, svako stepenovanje moći reflektuje dominaciju *ideologije nejednakosti*.

Alternativna medijafere, kako bi bila zasnovana na principima koji su izvan ovakvih okvira, nužno mora odbaciti svaku hijerarhijski ustrojenu razmenu i širenje značenja. Ovo u jednakoj meri uključuje odbacivanje hijerarhije na nivou

produkcije interpretacija medijski posredovanih značenja, razvitka medijskih praksi, te strategija čitanja i interpretiranja medijski posredovanih sadržaja i odnosa. Alternativu alibiju moći alternativna mediјасфера pronalazi u argumentaciji, te univerzalnom pravu na učešće.

Obezbeđivanje širokih okvira participativne razmene i širenja interpretacija još jedna je od bitnih odlika alternativne mediјасфере. O razumevanju participativnih odnosa u medijima dosta je pisano, no bez načelne saglasnosti u definisanju cilja njihovog uspostavljanja, te otuda i sa vrlo različito shvaćenim okvirima, kao i sa neujednačenim razumevanjem potreba njihovog ostvarivanja. Uočavanje složenosti koncepta participacije vodilo je diferencijaciji fokusa, ali i analizi segmentacije oblika participativnog delovanja. Oslanjajući se na razlikovanje *demokratizacije u i putem* medija (Wasko, Mosco 1992: 7), Karpentier (Carpentier), Dalgren (Dahlgren) i Peskvali (Pasquali) podvlače distinkciju između *participacije u medijima* i *participacije putem medija* (Carpentier et al. 2013: 288). Prema ovako istaknutoj razlici, *participacija putem medija* odnosi se na mogućnosti posredovanog učešća u javnoj debati, kao i na mogućnosti autoreprezentacije posredstvom medija. Razumevanje na ovaj način ostvarenog participativnog delovanja usko je povezano sa razumevanjem javne sfere kao svojevrsnog prostora razmene mišljenja i interakcije među medijskim korisnicima, te sa usvajanjem koncepta medijske participacije kao *mogućnosti učešća*, čiji su okviri u najvećoj meri određeni postojećim društveno-političkim odnosima. *Participacija u medijima*, suprotno ovome, odnosi se na učešće u medijskoj produkciji (participacija povezana sa sadržajem), kao i na učešće u donošenju organizacionih odluka koje se tiču medija (strukturna participacija) (Carpentier et al. 2013: 288).

Definisanje okvira medijske participacije ideološki je uslovljeno, te je u vezi sa prihvaćenim modelima raspodele moći u jednom društvu. Karpentier, Dalgren i Peskvali, poredeći razumevanje medijske participacije sa suprotstavljenim pristupima u razumevanju političke participacije, posebno ističu razliku između minimalističkog i maksimalističkog modela (Carpentier et al. 2013: 289). Kako navode, minimalistički model pretpostavlja medijacentrično razumevanje učešća medijskih korisnika, prema kojem medijski profesionalci zadržavaju strogu kontrolu nad oblicima i stepenom ostvarivanja medijske participacije (kako u slučaju obezbeđivanja mogućnosti iznošenja stavova medijskih korisnika, tako u slučaju obezbeđivanja učešća medijskih korisnika u medijskoj produkciji i donošenju organizacionih odluka). Participacija je, na ovaj način shvaćena, ograničena samo na one oblike koji se sa stanovišta medijskih profesionalaca smatraju prihvatljivim, što u krajnjoj liniji vodi instrumentalizaciji učešća medijskih korisnika za ostvarivanje potreba i interesa medijskih profesionalaca (Carpentier et al. 2013: 289), koji se nužno ne moraju poklapati sa interesima medijskih korisnika, kao ni interesima uredništva javnih glasila. Na taj način, ostvarivanje medijske participacije zapravo bi se moglo posmatrati kao postupak zloupotrebe uspostavljanja

odnosa sa medijskim korisnicima, kako u cilju kreiranja lažne slike o postojanju homogenih stavova koji ulaze u javnu sferu, tako i u cilju izgradnje uverenja o postojanju jedinstvenih interesa medijskih korisnika kojima je rad javnih glasila podređen. Suprotno ovome, maksimalistički model medijske participacije pretpostavlja značajno izbalansirani odnos moći između medijskih profesionalaca i medijskih korisnika, koji rezultira uvidom u postojanje heterogenih shvatanja koja ulaze u javnu sferu, te razvijanjem svesti o postojanju različitih interesa (političkih, ekonomskih, kulturnih, itd), u čijoj funkciji je obezbeđenje širokih okvira participativnog delovanja medijskih korisnika.

Upravo ovaj drugi, maksimalistički model razumevanja medijske participacije, blizak je postavljenom konceptu alternativne medijafere. Nije dovoljno obezbediti delimične okvire participativnog delovanja u domenu razmene i širenja interpretacija, te pretpostaviti da su time zadovoljeni uslovi održanja alternativne medijafere. Budući da svako ograničenje participacije povlači za sobom definisanje odnosa moći, to i svaka argumentacija kojom je ono podržano, bez obzira na kojim osnovama postavljena, zapravo predstavlja alibi održanja podređenosti. U tom smislu, alternativna medijasfera nužno mora počivati na beskompromisno zagaranovanom pravu na učešće. Medijasfera, kao naročita sfera čitanja medijski posredovanih značenja, alternativu istrajavanju na postojećim odnosima održanja mehanizama potčinjavanja pronalazi u ukidanju ograničenja razmene i širenja interpretacija medijski posredovanih značenja i praksi.

Konačno, alternativna medijasfera pretpostavlja **utemeljenost na kritičkim pozicijama i principu suprotstavljanja značenjima i mehanizmima održanja dominacije**. Ona odbacuje svaku mogućnost *trgovinskog* saglasja ili prihvatanja modela čitanja kojima se održava stanje potčinjenosti. Tokovi medijski posredovane simboličke razmene bitno su određeni procenom *značenjske vrednosti* koju ostvaruju, pri čemu se ova procena vrši sa pozicija moći. Otuda je razvoj alternativne medijafere uslovljen kritičkim redefinisanjem vrednosnog sistema. Ovde nije reč o jednostavnom uobličenju novog sistema značenjskih vrednosti, već o njegovom radikalnom dekonstruisanju. Tek kroz kritičko suprotstavljanje lažnim vrednostima kojima se održavaju snage dominacije, kroz beskompromisno sleđenje humanih principa, kao i kroz negiranje kriterijuma vrednovanja kojima se perpetuiraju mehanizmi potčinjavanja, moguće je utemeljenje suštinske sfere mišljenja.

Alternativna medijasfera utemeljuje se kao sfera *oslobođene* interpretacije medijski posredovanih značenja i praksi. Njeno zasnivanje uslovljeno je svešću o neophodnosti izmene ukupnih društvenih odnosa, te njihovoj ponovnoj izgradnji na humanim principima. Istrajati na alternativni odnosima potčinjavanja znači izabrati put očovečenja. Osvajanje slobode ima mnoge tokove, a utemeljenje alternativne medijafere, u savremenim okolnostima intenziviranja medijatzacije stvarnosti, svakako predstavlja jedan od onih koji obezbeđuju zamajac širini postavljenog poduhvata.

LITERATURA

- Atton (2001): Chris Atton, *Alternative Media*, London: SAGE.
- Atton (2005): Chris Atton, *An Alternative Internet*, Edinburgh, UK: Edinburgh University Press.
- Carpentier, Dahlgren, Pasquali (2013): Nico Carpentier, Peter Dahlgren, Francesca Pasquali, Waves of Media Democratization: A Brief History of Contemporary Participatory Practices in the Media Sphere, *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 19 (3), SAGE, 287–294.
- Donk, Loader, Nixon, Rucht (2004): Wim van de Donk, Brian D. Loader, Paul G. Nixon, Dieter Rucht, *Cyberprotest: New Media, Citizens and Social Movements*, London: Routledge.
- Downing (1984): John D. H. Downing, *Radical media: The political experience of alternative communication*, Boston, MA: South End Press.
- Downing (2011): John D. H. Downing, *Encyclopedia of Social Movement Media*, Thousand Oaks CA: SAGE.
- Freire (2005): Paulo Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, New York: The Continuum International Publishing Group.
- Gramši (1980): Antonio Gramši, *Filozofija istorije i politike: izbor iz dela Pisma iz zatvora*, Beograd: Slovoljublje.
- Hartley (1996): John Hartley, *Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture*, London: Arnold.
- Hartley (2004): John Hartley, *Communication, Cultural and Media Studies. The Key Concepts*, London and New York: Routledge.
- Higgins (2008): Michael Higgins, *Media and Their Publics*, Berkshire: Open University Press.
- Langlois, Dubois (2005): Andrea Langlois, Frédéric Dubois (eds.), *Autonomous media: Activating resistance and dissent*, Montréal: Cumulus Press.
- Лотман (2004): Јуриј М. Лотман, *Семјуосфера*, Нови Сад: Светови.
- Meikle (2002): Graham Meikle, *Future active: Media activism and the internet*, London: Routledge.
- Wasko, Mosco (1992): Janet Wasko, Vincent Mosco (eds.), *Democratic Communications in the Information Age*, Toronto and Norwood: Garamond Press & Ablex.

Dragan R. Ćalović
Megatrend University
Faculty of Arts and Design
Belgrade

ALTERNATIVE MEDIA SPHERE

Summary: This article analyzes the category of alternative media sphere. The author aims to outline a definition and to explain different dimensions of alternative media sphere. The notion of alternative media sphere is understood as a specific critical media sphere that stays out of the dominant influences. The author answers the following questions: What makes alternative media sphere alternative? What does alternative media sphere represent? Do we need alternative media sphere and if so, what kind of it? The author argues that notion of alternative media sphere has to be connected to a wider context of the alternative society. The readers are invited to create themselves a vision of a new, co-operative society.

Key words: alternative, change, critical media, media sphere, vision.